

Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym

Wstęp

1. W ostatnich latach w Polsce zauważa się wyraźny wzrost liczby próśb o zawarcie małżeństwa katolickiego poza kościołem jako miejscem świętym, także w plenerze, wzorem niektórych trendów kulturowych, nie zawsze dających się w pełni pogodzić z tradycją Kościoła katolickiego. Jest to czasem związane także ze swoistą komercjalizacją wydarzenia, którym jest celebrowanie małżeństwa. Zdarza się coraz częściej, że prywatne ośrodki do swojej oferty restauracyjnej i hotelowej, skierowanej do urządzających przyjęcia, dołączają także nowe rozwiązania, jak ślubne instalacje plenerowe, przeznaczone na ceremonie małżeńskie i sesje fotograficzne, co ma ułatwić organizację uroczystości, bez potrzeby przemieszczania się gości weselnych i związanych z tym utrudnień.

2. Kościół odnosi się ze zrozumieniem do potrzeb narzeczonych i ich rodzin, a także do ich pragnienia, aby dzień zaślubin był wyjątkowy także w charakterze specjalnej oprawy. Jednakże prawo kościelne, które wprawdzie w szczególnych okolicznościach dopuszcza zgodę ordynariusza miejsca na zawarcie małżeństwa poza miejscem świętym, zawiera także pewne istotne kwestie, które nie powinny być pominięte w przygotowaniu do celebrowania małżeństwa kościelnego. Właśnie te kwestie zostają przypomniane i przedstawione w niniejszym dokumencie.

Małżeństwo jako sakrament

3. Przymierze małżeńskie, które czerpie swoją moc z aktu stworzenia, zostało odnowione wraz ze stworzeniem, przez Jezusa Chrystusa, który sam potwierdził świętość małżeństwa i podniósł je do godności sakramentu czyli świętego znaku, poprzez który działa z woli Boga Jego łaska w Kościele¹. Ważne kanoniczne małżeństwo (tzn. zawarte zgodnie z prawem Kościoła) jest nie tylko umową między dwiema stronami, ale – włączone w miłość Chrystusa – jest sakramentem, co potwierdza Kodeks Prawa Kanonicznego:

Między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem².

Wspólnotowy charakter sakramentów

4. Jak stwierdza Sobór Watykański II w Konstytucji o Liturgii, sakramenty nie są rzeczywistością prywatną, lecz wspólnotową, a ich sprawowanie nie jest uroczystością zarezerwowaną dla zamkniętego grona znajomych:

¹ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1601.

² *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1055 § 2. Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 1, 5, 7.

Czynności liturgiczne nie są prywatnymi czynnościami, lecz uroczyste sprawowanymi obrzędami Kościoła, który jest "sakramentem jedności", czyli ludem świętym, zjednoczonym i zorganizowanym pod zwierzchnictwem biskupów (...). Odnosi się to przede wszystkim do celebracji Mszy świętej i udzielania sakramentów³.

5. Również celebracja sakramentu małżeństwa nie może być postrzegana jako akt prywatny, zarezerwowany dla rodziny czy kręgu znajomych, a nawet utrudniający wstęp innym członkom lokalnej wspólnoty. Jest to bowiem święto całej wspólnoty miejscowej, do której przynależą oboje małżonkowie lub któraś ze stron, a także w szerszym sensie święto Kościoła w ogólności.

6. Wybór miejsca, w którym ma być zawierane małżeństwo, powinien przewidywać i zakładać udział wspólnoty, a przynajmniej stwarzać jej tę możliwość. Dlatego pierwszeństwo w tym wymiarze ma kościół parafialny poprzez jego zasadniczą dostępność dla wszystkich. Dopiero w drugim rzędzie mówi się o innym kościele, a na samym końcu – o kaplicy, która będąc miejscem świętym, nie jest jednak tak dostępna, jak kościół⁴. Miejscem zawarcia małżeństwa pomiędzy dwojgiem katolików, a także pomiędzy stroną katolicką i stroną niekatolicką ochrzczonej, jest zatem w pierwszym rzędzie kościół parafialny, a jeśli miałby to być inny kościół czy kaplica, to za zgodą ordynariusza miejsca lub proboszcza:

Małżeństwo pomiędzy katolikami lub między stroną katolicką i niekatolicką ochrzczonej, winno być zawierane w kościele parafialnym; w innym kościele lub kaplicy może być zawierane za zezwoleniem ordynariusza miejsca lub proboszcza⁵.

7. Szczególną cechą kościoła parafialnego – w przeciwieństwie do prywatnych ośrodków, o których mowa wcześniej – jest jego dostępność i otwartość dla wszystkich pragnących uczestniczyć w liturgii Kościoła, przede wszystkim dla wiernych, ale także dla tych wszystkich, którzy mogą zbliżyć się do Chrystusa poprzez obecność w miejscu świętym. Jeśli zaś małżeństwo z różnych powodów zawierane jest w kościele innym niż parafialny, to także ten inny kościół zachowuje nadal walor wspólnotowości i otwarcia na każdego, gościnności dla wszystkich. Jest tak między innymi dlatego, że przestrzeń poświęcona jest szczególnym znakiem Kościoła pielgrzymującego na ziemi i obrazem Kościoła przebywającego w niebie⁶.

Miejsce święte dla celebracji sakramentów

8. Liturgiczny obrzęd poświęcenia kościoła należy do sakramentaliów, których funkcją jest towarzyszenie sakramentom, prowadzenie ku nim i przygotowanie wiernych do przyjęcia właściwego skutku sakramentów (por. KL 60). Poświęcony kościół jest więc właściwym miejscem do sprawowania

³ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej* 26-27.

⁴ Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 28.

⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1118 § 1.

⁶ *Obrzędy poświęcenia kościoła, Wprowadzenie*, 2.

sakramentów. *Obrzędy poświęcenia kościoła* przypominają, że to kościół jest miejscem, gdzie wspólnota chrześcijańska gromadzi się po to, aby *słuchać słowa Bożego, razem się modlić, przystępować do sakramentów oraz sprawować Eucharystię*⁷.

9. W rozumieniu Kościoła Katolickiego miejscem świętym jest więc to, które przez poświęcenie lub błogosławieństwo, dokonane według przepisów ksiąg liturgicznych, przeznaczone jest do kultu Bożego⁸. W kontekście zawierania małżeństwa takim miejscem świętym jest przede wszystkim kościół, może nim być także – za zgodą ordynariusza miejsca lub proboszcza – kaplica⁹.

10. Sprawowanie sakramentów poza miejscem świętym dopuszcza się w szczególnych sytuacjach, jak na przykład wielkie zgromadzenia wiernych, kiedy kościół nie jest w stanie wszystkich pomieścić, czy podczas pielgrzymek lub innych wydarzeń, gdzie nie ma kościoła w pobliżu. Zawsze jest to jednak sytuacja niecodzienna i jest przez Kościół tolerowana, a nie zalecana.

11. Można zatem powiedzieć, że sakrament małżeństwa przez sam fakt bycia sakramentem kieruje się ku przestrzeni poświęconej. Nie dzieje się to tylko z przyczyn teologicznych, ale również duszpasterskich i pedagogicznych. Kościół jako miejsce poświęcone jest dostępne wiernym na stałe i nie zmienia swojego sakralnego charakteru, co oznacza, że małżonkowie mogą w tym miejscu odnawiać łaskę sakramentu w kolejne dni swojego wspólnego życia i celebrować kolejne rocznice małżeństwa, a także wiązać z tym miejscem celebrację kolejnych sakramentów, świętowanych w rodzinie, jak chrzest czy Komunia swoich dzieci.

Przeniesienie celebracji sakramentu małżeństwa poza miejsce święte jako poważna ingerencja w liturgię, pozostawiona rozeznaniu ordynariusza miejsca

12. Prawo kościelne dla celebracji niektórych sakramentów bardziej niż wobec innych zastrzega potrzebę ich sprawowania w kościele, przepisy podkreślają to szczególnie w przypadku sakramentu Eucharystii, święceń oraz właśnie małżeństwa.

13. Troską Kościoła jest, aby celebracja sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym nie stała się normą powszechną, a nawet nie dopuszcza się, aby mogli decydować o tym sami duszpasterze, np. proboszcz. Dlatego celebracja sakramentu małżeństwa poza kościołem wymaga zgody ordynariusza miejsca¹⁰:

⁷ *Obrzędy poświęcenia kościoła, Wprowadzenie, 1.*

⁸ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1205.

⁹ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1118 § 1. Rozróżnienie między kościołem i kaplicą precyzują kanony 1214 i 1223. Kościół zasadniczo jest dostępny dla wszystkich wiernych (kan. 1214), kaplica jest przeznaczona dla wybranej grupy lub wspólnoty, a możliwość wstępu dla innych wiernych jest w kompetencji właściwego przełożonego (kan. 1223). *Obrzędy poświęcenia kościoła* również rozróżniają między kościołem i kaplicą (oratorium), por. *Rozdział V. Obrzędy błogosławieństwa kościoła, Wprowadzenie, nr 1.*

¹⁰ Pod nazwą „ordynariusz miejsca” („miejscowy ordynariusz”, łac. „ordinarius loci”) rozumiani są w prawie kościelnym, oprócz Biskupa Rzymskiego, biskupi diecezjalni, wikariusze generalni i biskupi posiadający wykonawczą władzę zwyczajną w poszczególnych Kościołach partykularnych; zob. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 134, § 1-2

Miejscowy ordynariusz może zezwolić na zawarcie małżeństwa w innym odpowiednim miejscu¹¹.

Jednym z powodów, dla których Kościół zastrzega ordynariuszowi miejsca decyzję o sprawowaniu sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym jest fakt, że nie chodzi w tym przypadku o drobną zmianę w liturgii, ponieważ obrzęd wyraźnie zakłada sprawowanie go w kościele.

Zasadnicza łączność celebracji sakramentu małżeństwa z Eucharystią

14. Wszystkie sakramenty są związane w sposób szczególny z Eucharystią, która jest nazywana *źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego*¹², dlatego Sobór Watykański II mówi:

Inne sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmiierają. W Najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha¹³.

15. Małżeństwo należy do grupy tych sakramentów, które są z zasady sprawowane podczas celebracji Eucharystii¹⁴. Obrzędy małżeństwa zalecają, aby łączyć ten sakrament z Mszą:

Małżeństwo zasadniczo powinno się zawierać w czasie Mszy¹⁵.

16. W zwyczajnej sytuacji, gdy sakrament ten jest udzielany w połączeniu z Eucharystią, w mocy pozostają przepisy Kościoła dotyczące sprawowania Eucharystii. Według *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego* zwyczajnym miejscem sprawowania Eucharystii jest kościół:

Na sprawowanie Eucharystii lud Boży gromadzi się zwykle w kościele lub gdy kościoła brak albo jest on niewystarczający, w innym odpowiednim miejscu, godnym tak wielkiego misterium¹⁶.

Dokument ten wskazuje, że w sytuacji, gdy Eucharystia nie może odbyć się w kościele, powinna być ona sprawowana w miejscu godnym „wielkiego misterium”.

¹¹ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1118 § 2. Norma ta dotyczy ochrzczonych. W przypadku ślubu między katolikiem i osobą nieochrzczonej zastrzeżenie to nie obowiązuje: nie jest potrzebna zgoda ordynariusza miejsca (kan. 1118 § 2).

¹² Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1324, 1621.

¹³ Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów*, 5.

¹⁴ Chodzi o chrzest dorosłych, bierzmowanie, małżeństwo i święcenia. Por. Wprowadzenia teologiczne i pastoralne do następujących obrzędów: Obrzędy chrztu dorosłych, 55-59; Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, 13; Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, 29; Obrzędy święceń biskupa, prezbitera i diakona, 23, 110, 185.

¹⁵ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 29.

¹⁶ *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, 288.

17. Również Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 wskazuje, że normą jest sprawowanie Eucharystii w miejscu świętym: w kościele lub kaplicy, a dopiero w wypadku konieczności można ją sprawować w „innym odpowiednim miejscu” („in loco honesto”):

Eucharystię należy sprawować w miejscu świętym, chyba że w poszczególnym wypadku czego innego domaga się konieczność; w takim wypadku Eucharystia winna być sprawowana w odpowiednim miejscu¹⁷.

18. Chociaż wspomniane dwa dokumenty pozostawiały niedomówienie odnośnie do osoby decydującej o sprawowaniu Eucharystii poza kościołem, to w roku 2004 Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, ze względu na nadużycia w tej materii, dodała dodatkowe zastrzeżenie, które aktualnie obowiązuje cały Kościół katolicki:

O tym, czy istnieje taka konieczność, za każdym razem zgodnie ze zwyczajem na terenie swojej diecezji będzie rozstrzygał biskup diecezjalny¹⁸.

Oznacza to, że każda Eucharystia, a więc także Eucharystia połączona z celebracją sakramentu małżeństwa powinna być sprawowana w kościele lub kaplicy. Jeśli istnieje konieczność, aby była sprawowana poza miejscem poświęconym, wtedy należy uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego, „za każdym razem”.

Rola przestrzeni świętej także podczas celebracji sakramentu małżeństwa bez sprawowania Eucharystii

19. Łączenie sakramentu małżeństwa z Eucharystią jest właściwym i głównym sposobem celebracji, jednakże nie jedynym i nie zawsze wskazanym. W niektórych sytuacjach, które pozostają w gestii proboszcza, lepiej jest powstrzymać się od łączenia obrzędów małżeńskich ze Mszą św.:

Proboszcz (...), wzięwszy pod uwagę potrzeby duszpasterskie, a także stopień udziału w życiu Kościoła narzeczonych i uczestników uroczystości, niech rozważy, czy lepiej jest zaproponować zawarcie małżeństwa w czasie Mszy, czy poza nią¹⁹.

W żadnym razie nie oznacza to, że w sytuacji, gdy nie sprawuje się Mszy, można po prostu przenieść liturgię małżeństwa poza kościół. Stoją za tym dwie podstawowe racje. Pierwsza wynika z przepisu kanonu 1118 § 2 odnośnie do pozwolenia ordynariusza miejsca (sam proboszcz nie może takiej decyzji podjąć, por. KPK, kan. 1118 § 2). Druga racja jest natury teologicznej: swoiste „zubożenie” małżeństwa o wymiar eucharystyczny nie powinno zostać zdwojone przez zubożenie go dodatkowo o wymiar eklezjalny.

¹⁷ Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 932 - § 1.

¹⁸ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum*, 108. Instrukcja cytuje Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 932 § 1; por. Św. Kongr. Kultu Bożego, Instr. *Liturgicae instaurationes*, nr 9: AAS 62 (1970) 701.

¹⁹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 29.

20. Nie jest więc bez różnicy, gdzie zawierany jest sakrament. W rzeczywistości małżonkowie, którzy zawierają sakramentalne przymierze poza Eucharystią i w dodatku poza miejscem świętym, narażają się na większe straty w wymiarze dóbr duchowych, niż korzyści wynikające z kwestii praktycznych czy organizacyjnych. W tej dziedzinie konieczna jest stosowna katecheza wobec narzeczonych i ich bliskich, aby stanowisko Kościoła nie wydawało się czystym zakazem, lecz okazywało troskę o większe dobro, dobro duchowe.

Zasady celebracji małżeństwa poza miejscem świętym

21. Gdy ordynariusz miejsca udziela zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza kościołem, to jeśli zgodnie z prawem małżeństwo jest powiązane z Eucharystią²⁰, obowiązują dodatkowe przepisy, zgodnie z którymi Eucharystię poza miejscem świętym należy sprawować z użyciem odpowiedniego stołu przykrytego obrusem i korporałem oraz z ustawionymi na nim krzyżem i świecami. Należy przy tym pamiętać aby wybrane miejsce było godne i nie uwłaczało świętości sprawowanych sakramentów²¹.

22. Gdy małżeństwo za zgodą ordynariusza jest zawierane poza miejscem świętym, a Msza święta nie jest sprawowana bądź na mocy samego prawa (w przypadku tzw. małżeństwa mieszanego oraz zawsze gdy małżeństwo jest zawierane z osobą nieochrzczonej), bądź też decyzji proboszcza (w przypadku katolików), wtedy należy ściśle przestrzegać obrzędu podanego w księdze liturgicznej²².

Podsumowanie

23. Ordynariusze miejsca podejmują decyzję o udzieleniu zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym zgodnie ze swoim osądem, jednakże nie dzieje się to bez duszpasterskiej roztropności i rozeznania w każdej poszczególnej sprawie. Za powiązaniem bowiem celebracji sakramentu małżeństwa z miejscem świętym stoją racje natury zarówno teologicznej, jak i duszpasterskiej. Istotnie, troską Kościoła jest, aby nie osłabiać więzi sakramentu małżeństwa z miejscem świętym do sprawowania sakramentów, a także, aby zapewnić narzeczonym i ich bliskim jak najlepszy dostęp do dóbr duchowych nawet wtedy, gdy oni sami początkowo tego nie doceniają lub nie rozumieją, co powinno się dokonać pod wpływem kompetentnej katechezy w tej kwestii.

²⁰ Eucharystię można sprawować, gdy małżeństwo jest zawierane między katolikami. W przypadku, gdy jedna ze stron nie jest katolikiem, ale jest ważnie ochrzczonej, wymagane jest dodatkowo zezwolenie ordynariusza miejsca celebracji na sprawowanie Eucharystii podczas ślubu, por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów polskich. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 36. Przypomina się, że nigdy nie wolno sprawować Eucharystii, gdy małżeństwo zawiera strona katolicka z osobą nieochrzczonej, także z katechumenem. Zob. tamże.

²¹ Zob. *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, 288; por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 932; *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, 297. Zob. także w kwestii zapobiegania nadużyć w tej materii: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Redemptionis Sacramentum*, 77.

²² *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, rozdział III „Obrzędy zawarcia małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem”.

24. Miejsce święte, jakim jest kościół lub kaplica, nie jest jednym z wielu możliwych do wyboru, ale przewyższa inne propozycje i sposoby zawierania małżeństwa, nawet gdy są one modne w dzisiejszych czasach i warunkach.

25. Dlatego w niniejszym dokumencie przypomniano szczególnie niektóre duszpasterskie i teologiczne walory kościołów jako miejsc świętych, które czynią je właściwymi dla celebracji sakramentu małżeństwa. Po pierwsze, poświęcone kościoły są specjalnym miejscem celebracji sakramentów. Po drugie, kościoły są właściwym miejscem sprawowania Eucharystii, która w normalnej sytuacji powinna łączyć się z obrzędami małżeństwa. Po trzecie, kościoły są miejscami otwartymi i odznaczają się charakterystyczną dla chrześcijaństwa gościnnością, gdzie celebracje liturgiczne są dostępne całej wspólnotie lokalnej i każdemu, bez charakterystycznych dla prywatnych ośrodków weselnych, hoteli, ogrodów itp. zaproszeń, list gości i innych elementów składających się na zamknięcie uroczystości dla osób niezaproszonych. Po czwarte wreszcie, kościoły – w przeciwieństwie do prywatnych ośrodków niebędących miejscami świętymi – są znakiem trwałości i miejscem, do którego małżonkowie mogą bez specjalnych rezerwacji i innych utrudnień powracać w każdym czasie, aby odnawiać łaskę sakramentu przed ołtarzem, przed którym zawarli małżeństwo.

26. Kościoły są znakami kulturowej i religijnej obecności tradycji Kościoła w lokalnej wspólnotie i kształtują tożsamość wiernych. Dlatego choć tradycja i pobożność zawsze przenikają się ze współczesnymi prądami kulturowymi, to nie powinny one całkowicie zamilknąć i ustąpić przed modnymi trendami, ale być z nimi w dialogu. Kościół jako przestrzeń jest nie tylko świadkiem tradycji, ale powinien kształtować codzienność i przyszłość.

27. Zwyczajnym zatem i zalecanym miejscem sprawowania celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Zezwolenia biskupów na inne rozwiązania mają charakter indywidualny, są wyjątkowe i powinny takimi pozostać ze szczególnie poważnych przyczyn. Nie należy zezwalać na zawieranie małżeństwa poza miejscem świętym bez poważnej przyczyny, której nie mogą stanowić racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej.

„Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym” zostało przyjęte przez Księża Biskupów podczas 372. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Poznaniu, w dniu 16 kwietnia 2016 r.